

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
«НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

**КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ**

**ДВОРНИК І.В.**

**МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВ  
АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ**

**до виконання курсової роботи**

**для студентів спеціальності 073 «Менеджмент»**



**НІЖИН - 2023**

УДК 005.93:631.15(072)

Д 24

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою  
факультету агротехнологій та економіки Відокремленого підрозділу  
Національного університету біоресурсів і природокористування України  
«Ніжинський агротехнічний інститут»  
(протокол № 2 від 28.09.2023 р.).*

**Укладач:** І.В. Дворник, к.е.н, доцент кафедри менеджменту та аграрної економіки

**Рецензенти:**

Г.М. Македон, к.е.н., доцент ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»;

С.М. Судомир, д.е.н., професор ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

**Дворник І.В.**

Менеджмент підприємств агропромислового виробництва. Методичні вказівки до виконання курсової роботи для студентів спеціальності 073 «Менеджмент». Ніжин, 2023. 36 с.

Викладено методичні вказівки до виконання та основні вимоги щодо оформлення курсових робіт з менеджменту для студентів за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Наведено необхідні правила оформлення курсової роботи, приклади її титульного аркуша, змісту, списку використаної літератури та тематику курсових робіт.

©Дворник І.В., 2023

**ЗМІСТ**

ВСТУП.....	4
1. Основні вимоги та порядок написання курсової роботи.....	6
2. Вимоги до побудови, викладу й оформлення роботи.....	8
3. Рецензування і захист курсової роботи.....	19
Додаток А. Орієнтовна тематика курсових робіт.....	21
Додаток Б. Список рекомендованої літератури з менеджменту підприємств АПВ.....	23
Додаток В. Зразок титульного аркуша.....	25
Додаток Д. Приклади оформлення змісту за темами курсових робіт.....	26
Глосарій.....	27

## Вступ

Складовою частиною підготовки фахівців для національної економіки України є оволодіння ними певною сумою економічних знань з проблем функціонування і розвитку економічних систем різного типу. До числа навчальних дисциплін, які забезпечують реалізацію останнього, належить менеджмент підприємств агропромислового виробництва, який є обов'язковою дисципліною, що забезпечує отримання загальних компетентностей здобувачами вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» першого (бакалаврського) освітнього рівня.

Важливою формою самостійної роботи студентів та способом залучення їх до науково-дослідницької роботи є підготовка і захист курсової роботи.

Виконання курсової роботи сприяє глибшому розумінню студентами дисципліни «Менеджмент підприємств агропромислового виробництва», формуванню в них умінь і навичок самостійно аналізувати соціально-економічні процеси, формулювати й аргументувати висунуті положення, робити обґрунтовані висновки і рекомендації.

Курсова робота є самостійним, виконаним під керівництвом викладача науковим дослідженням одного з актуальних питань менеджменту підприємств АПВ. Виконання курсової роботи – один із видів навчальної та науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти, призначений засвідчити рівень набутих знань та вміння використовувати їх при опрацюванні теоретичних і конкретних практичних питань у сфері менеджменту підприємств агропромислового виробництва.

Виконання курсової роботи ставить за мету закріпити та поглибити знання, набуті здобувачами вищої освіти у сфері управління в аграрній сфері, організації виробництва в аграрних підприємствах, побудові ефективного колективного та індивідуального фермерського господарства, розвитку системи земельних відносин і управління ресурсами підприємства.

При виконанні курсової роботи з менеджменту підприємств агропромислового виробництва перед здобувачами вищої освіти ставляться такі завдання:

- вивчення літератури, нормативно-правових актів, довідкових, наукових, статистичних джерел за обраною темою;
- самостійний аналіз та узагальнення основних концепцій, положень з досліджуваної теми, висунутих вітчизняними й зарубіжними вченими;
- чіткий, послідовний виклад своїх поглядів при аналізі мікроекономічних проблем, здатність застосовувати отримані на заняттях знання, пов'язувати їх із практикою;
- інтерпретація зібраних даних, самостійне формулювання висновків, обґрунтування та відстоювання власної точки зору з досліджуваних проблем;
- закріплення і поглиблення знань студентів з дисципліни «Менеджмент підприємств агропромислового виробництва».

Отже, виконання курсової роботи дає можливість здобувачам вищої освіти розширити й поглибити свої знання, одержати необхідний досвід самостійного теоретичного дослідження.

## 1. Основні вимоги та порядок написання курсової роботи

Найважливішими вимогами, які висуваються до курсових робіт за курсом «Менеджмент підприємств агропромислового виробництва», є такі:

- студент повинен показати свою теоретичну підготовку, у викладі кожного питання має бути включена теоретична характеристика використовуваних категорій і понять;
- необхідно викласти наявні в літературі підходи з досліджуваної проблеми і дати їх критичний аналіз;
- у курсовій роботі студент на основі вивченої літератури, нормативно-правових актів повинен визначити свою точку зору на оцінку економічних явищ і процесів та аргументувати її;
- виконання курсової роботи необхідно починати з постановки і викладу змісту основного питання кожного розділу. Розкриття змісту повинно бути доказовим, науково-аргументованим. Стиль викладу повинен забезпечити лаконічність і чіткість формулювань, точність термінології;
- робота виконується студентом самостійно і вирізняється творчим підходом з досліджуваної проблеми. Широке використання літератури та інших джерел не повинне змінювати власний стиль автора;
- курсова робота може бути написана від руки, або набрана на комп'ютері. Її оформлення повинне відповідати вимогам, що ставляться до наукових робіт.

Невиконання зазначених вимог є підставою для повернення курсової роботи здобувачу вищої освіти на доробку. Курсова робота виконується у певній послідовності.

**Вибір теми курсової роботи** здобувачі вищої освіти здійснюють самостійно, керуючись переліком, який наведено у рекомендованій тематиці (дод. А). Якщо є бажання розробляти тему, яка не передбачена рекомендованою тематикою, то потрібно узгодити її з викладачем.

Вибравши тему, здобувач вищої освіти звертається до викладача кафедри менеджменту та аграрної економіки з проханням її затвердити.

**План курсової роботи** складається студентом самостійно на основі знань з лекційного курсу, практичних занять та ознайомлення з літературними джерелами. План містить такі частини: вступ; 3-4 розділи, що розкривають суть обраної теми; висновки. Складений план обговорюється з науковим керівником, який за необхідності його коригує та затверджує.

**Добір та вивчення літератури.** Здобувач вищої освіти складає бібліографію, у чому йому надає допомогу науковий керівник, поради у доборі літератури можна отримати також від працівників бібліотеки. Рекомендований перелік літератури наведено у додатку Б. Значно прискорить процес добору літератури використання алфавітних та систематичних каталогів літератури, реферативних журналів, бібліографічних довідників та інших джерел інформації, що є у бібліотеці.

У процесі вивчення літератури здобувач вищої освіти робить конспективні записи, виписки окремих даних, цитат на окремих аркушах або картках. Слід обов'язково записувати прізвища та ініціали автора джерела, що використовується, а також назву публікації, видавництво, місто та рік видання, номер сторінки. Все це допомагає зробити посилання на першоджерела.

Зібраний здобувачем вищої освіти матеріал класифікується, систематизується та опрацьовується відповідно до плану курсової роботи; у разі необхідності підбирається додаткова інформація. На цьому ж етапі проводяться розрахунки, формулюються висновки, підбираються ілюстрації (схеми, графіки, таблиці) та здійснюється редагування. Завершується виконання курсової роботи її оформленням згідно з вимогами, що наведені у наступному розділі.

## 2. Вимоги до побудови, викладу й оформлення роботи

### Побудова й виклад курсової роботи

*Курсова робота повинна мати таку структуру:*

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- основна частина (розділи 1 - 4);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (якщо вони є).

**Титульний лист** - є першим аркушем роботи (додаток В).

**Зміст курсової роботи** розташовується безпосередньо після титульного листа.

Зміст курсової роботи визначається її темою і відображається у плані. Зміст послідовно включає найменування всіх розділів та частин роботи із зазначенням номерів сторінок, з яких починається виклад кожного розділу, питання (підрозділу), в тому числі: вступу, висновків, списку використаних джерел.

**У вступі** обґрунтовується актуальність теми роботи, визначається мета та предмет дослідження. Обсяг вступу не має перевищувати 2-3 сторінки. Основна частина (загальним обсягом 25-30 сторінок) - це стрижень курсової роботи, у ній глибоко та всебічно розкривається суть обраної теми, її найважливіші питання та проблеми. Викладати матеріал слід послідовно, логічно, у тексті роботи одне питання від іншого необхідно розмежовувати, даючи їм підзаголовки. Але це не повинно порушувати зв'язки між питаннями. У викладі вони мають бути пов'язані так, щоб одне питання впливало з іншого.

Теоретичні питання при дослідженні необхідно підтверджувати за допомогою аналізу фактичного матеріалу. При цьому використаний фактичний матеріал рекомендується подавати у вигляді таблиць, діаграм тощо.



**В основній частині** необхідно показати, як досліджувана проблема з позицій сучасності висвітлена в літературі, викласти суть існуючих підходів до її вирішення, зробити її критичний аналіз, порівняти та сформулювати власну точку зору. У цій частині курсової роботи студент повинен продемонструвати свої знання з питань, що досліджувалися, вміння узагальнювати матеріали, послідовно їх викладати, робити висновки та пропозиції.

При використанні фактичного цифрового матеріалу потрібно уникати нагромадження фактів. Їх може бути небагато, але вони повинні бути точними, переконливими. При висвітленні стійких тверджень можна обмежуватись характеристикою загальноприйнятих положень, які не викликають сумніву.

**Висновки** є стислим викладенням підсумків проведеного дослідження. З кожного підрозділу слід зробити 1-2 висновки за структурою роботи. Обсяг висновків не повинен перевищувати 2-3 сторінки.

**Список використаних джерел** вимагає розміщення усіх використаних джерел в алфавітному порядку. Список літератури може містити до 15-20 найменувань. Посилання на них мають наводитися у вигляді порядкового номеру за списком джерел у квадратних дужках, наприклад [12].

**Додатки** до курсової роботи мають містити інформаційні матеріали, що становлять базу аналітичних досліджень згідно з обраною темою, і розміщуються на останніх сторінках. У додатки також доцільно включати допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприймання курсової роботи: формули, розрахунки, таблиці допоміжних цифрових даних, ілюстрації допоміжного характеру.

### **Вимоги до оформлення курсових робіт**

Курсова робота має бути написана чітким, розбірливим почерком чорнилами (пастою чорного чи синього кольору) або надрукована за допомогою комп'ютера.

Робота виконується на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм). У друкованому варіанті текст розташовується з інтервалом 1,5 до

тридцяти рядків на сторінці з висотою шрифту в 14 пт, тип шрифту Times New Roman.

Текст курсової роботи розміщується на аркуші з дотриманням таких відступів від країв аркуша не менше, мм: зліва - 30, справа - 10, зверху - 20, знизу - 20.

Вписувати у друкований текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні позначення можна чорнилом, тушшю, пастою тільки наближеною до щільності основного тексту.

Текст основної частини роботи поділяється на розділи, підрозділи, пункти та підпункти згідно із планом.

Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» пишуться або друкуються великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів пишуться або друкуються маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапка в кінці заголовка не ставиться.

Кожну структурну частину курсової роботи слід починати з нової сторінки.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою курсової роботи є титульна сторінка, яка включається до загальної нумерації сторінок і на якій номер сторінки не ставиться. Нумерація без крапки після неї проставляється у правому верхньому куті подальших сторінок.

ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ та ПРОПОЗИЦІЇ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ не нумерують як розділи. Номер розділу або глави ставиться після слів «РОЗДІЛ». Підрозділи нумерують у межах кожного розділу, використовуючи номер розділу і порядковий номер підрозділу, між якими ставиться крапка. В кінці номера підрозділу повинна

стояти крапка: наприклад, «1.4.» (четвертий підрозділ першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

*Ілюстрації* (схеми, графіки тощо) і *таблиці* слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше або на наступну сторінку. Якщо вони містяться на окремих сторінках роботи, їх включають до загальної нумерації сторінок. На всі ілюстрації мають бути посилання в тексті.

Ілюстрації позначають словом «Рис» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій у додатках. Номер ілюстрації має складатися з номера розділу, порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка: наприклад, «Рис. 1.2» (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщуються послідовно під ілюстрацією.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком тих, що розміщені в додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера, що складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка: наприклад, «Таблиця 2.3» (третя таблиця другого розділу), нижче посередині вказується назва таблиці.

У разі перенесення таблиці на іншу сторінку над подальшими частинами у правому верхньому куті пишеться: наприклад, «Продовження табл. 2.3».

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву не підкреслюють.

Заголовки граф починаються з великих літер, підзаголовки - з малих, якщо складають одне речення із заголовком, і з великих - якщо вони є самостійними.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту тексту або з поворотом за годинниковою стрілкою.

*Формули* в курсовій роботі нумеруються в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого боку сторінки на рівні

відповідної формули в круглих дужках, наприклад: «(3.1)» (перша формула третього розділу).

Пояснення значень символів, числових коефіцієнтів у формулах треба подавати безпосередньо під формулою в тій послідовності, у якій вони дані в формулі, і кожне - з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

*Рівняння* і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишати не менше одного вільного рядка. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (-), множення (x) і ділення (:).

*Посилання* в тексті роботи на джерела інформації слід зазначити порядковим номером посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад: «... у працях [1- 9] ...».

Посилання на ілюстрації до наукової роботи оформлюють порядковим номером ілюстрації: наприклад, «рис. 2.3»; на формули - порядковим номером формули: наприклад, «у формулі (3.1)». Посилання у тексті на таблиці пишуть скорочено: наприклад, «у табл. 1.2».

### **Оформлення списку використаних джерел**

*Список використаних джерел* - елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв тощо. Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні роботи), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

## Оформлення списку літератури згідно з вимогами державного стандарту

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел

згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація.

Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з  
урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
1	2
<b>Книги</b>	
Один автор	1. Андріяш В. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с. 2. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України : навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Алерта, 2012. 216 с. 3. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с. 4. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів : Тріада плюс, 2004. 392 с. 5. Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с. 6. Федорова Л. Д. З історії пам'яткоохоронної та музейної справи у Наддніпрянській Україні. 1870-ті-1910-ті рр. Київ, 2013. 373 с.
Два автори	1. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 2. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 3. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДПЛЮС, 2015. 212 с. 4. Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України : монографія. Харків : Еспада, 2004. 192 с. 5. Каткова Т. В., Каткова А. Г. Закінчення досудового слідства у кримінальних справах : практ. посіб. Харків : Право, 2011. 136 с.
Три автори	1. Комаров В. В., Свіглична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження : монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 2011. 312 с. 2. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 3. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с. 4. Zhovinsky E.Ya., Kryuchenko N.O., Paparyha P.S. Geochemistry of Environmental Objects of the Carpathian Biosphere Reserve. Kyiv, 2013. 100 p.

1	2
Чотири і більше авторів	<p>1. Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження : монографія. Харків : Юрайт, 2013. 288 с.</p> <p>2. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с.</p> <p>3. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляев Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.</p> <p>4. The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R. G. Hubbard et. al. New York, NY : Columbia University Press, 2010. 256 p.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с.</p> <p>2. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінальновиконавче право України : навч. посіб. / ред. А. Х. Степанюк. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.</p> <p>3. Грошевий Ю. М. Вибрані праці / упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків : Право, 2011. 656 с.</p> <p>4. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.</p> <p>5. Експлуатація і технічне обслуговування газорозподільчих станцій магістральних газопроводів / заг. ред. А. А. Руднік. Київ, 2003. 370 с.</p>
Без автора	<p>1. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p> <p>2. Експлуатація і технічне обслуговування газорозподільчих станцій магістральних газопроводів / заг. ред. А. А. Руднік. Київ, 2003. 370 с.</p> <p>3. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Генеза, 2004. 736 с.</p> <p>4. Софія Київська: Візантія. Русь. Україна. Вип. II. Київ, 2012. 464 с.</p> <p>5. Twenty-four hours a day. Miami, FL : BN Publishing, 2010. 400 p.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін. ; НАН України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с.</p> <p>2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінології. 424 с.</p> <p>3. Кучерявенко Н. П. Курс податкового права : в 6 т. Харків : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p> <p>4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології : вибр. твори. Київ : Рад. шк., 1983. Т. 1. 480 с.</p>
<b>Частина видання</b>	
Книги	<p>1. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p> <p>2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197.</p> <p>3. Наумов М. С. Напрями впливу інтелектуалізації економіки на розвиток ринкових відносин в Україні. Трансформаційні процеси в суспільстві в умовах інформаційної економіки : монографія / В. П. Решетило, М. С. Наумов, Ю. В. Федотова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків, 2014. С. 213–241.</p>

1	2
Тези доповідей, матеріали конференцій	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932- 1933 років: втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136.</li> <li>2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.</li> <li>3. Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2014. С. 103–108.</li> <li>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науковопопулярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</li> </ol>
Статті із продовжуваних та періодичних видань	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Кобильник В. Порівняльний метод як основа політологічного дослідження. Збірник наукових праць «Політологічні студії». 2011. № 2. С. 54–65.</li> <li>2. Коломоєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формування їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</li> <li>3. Загірняк М., Костенко А. Про користування можливостями міжнародної бази даних Scopus. Вища школа. 2017. № 5–6. С. 48–55.</li> <li>4. Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. Політичний менеджмент. 2006. № 5. С. 3–17.</li> <li>5. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</li> <li>6. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</li> </ol>
<b>Інші видання</b>	
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.</li> <li>2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145- VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.</li> <li>3. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543.</li> <li>4. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10.</li> <li>5. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141.</li> <li>6. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Балансбюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.</li> </ol>

1	2
Архівні документи	<p>1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Патенти	<p>1. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p> <p>2. Люмінесцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. Центр «Харьк. физ.-техн. инт»; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.- довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.</p>



1	2
Бібліографічні покажчики	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p>
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: <a href="http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757&amp;">http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757&amp;</a> (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Мар'їна О. Контент-стратегія бібліотек у цифровому середовищі Бібліотечний вісник. 2016. № 4. С. 8–12. URL: <a href="http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_4_4">http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_4_4</a> (дата звернення: 26.09.2017).</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: <a href="http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf">http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf</a>. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя : веб-сайт. URL: <a href="http://www.eco-live.com.ua/">http://www.eco-live.com.ua/</a> (дата звернення: 12.10.2017).</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>2. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 Харків, 2010. 36 с.</p> <p>3. Старовойт С. В. Видавнича діяльність Національної академії наук України у 1918–1933 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2003. 20 с.</p>
Дисертації	<p>1. Євдоченко О.О. Європейське бізнес-середовище в розвитку міжнародної економічної діяльності : дис... канд. екон. наук : 08.05.01 / Київський національний економічний ун-т. Київ, 2005. 235 с.</p> <p>2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с.</p> <p>3. Вінченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.</p> <p>4. Bryant B. D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures: Doctoral dissertation / University at Albany. Albany, NY, 1998. 150 p.</p>

## Додатки

Додатки оформлюються як продовження курсової роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток » і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад, додаток А, додаток Б і т.д.

Остаточно оформлена курсова робота підписується здобувачем вищої освіти на титульному листі та у зброшурованому вигляді здається на кафедру менеджменту та аграрної економіки для рецензування та прийняття науковим керівником рішення щодо можливості допуску роботи до захисту.

### 3. Рецензування і захист курсової роботи

Виконана курсова робота у встановлений термін здається здобувачем вищої освіти на кафедру менеджменту та аграрної економіки. Після реєстрації курсова робота передається науковому керівникові для перевірки та рецензування. У відгуку наукового керівника відмічаються позитивні сторони та недоліки курсової роботи, робиться висновок про можливість допуску роботи до захисту та вміщується попередня оцінка («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Якщо курсова робота отримує оцінку «незадовільно», вона повертається для доопрацювання. У рецензії на курсову роботу може не міститися остаточна оцінка. У ній може бути попередня оцінка у формі висновку: «Робота допускається до захисту» чи «Робота не допускається до захисту». Остаточна оцінка дається після захисту. Якщо робота не допущена до захисту, то вона повинна бути здобувачем вищої освіти перероблена відповідно до рецензії і знову представлена на кафедрі.

#### **Робота не допускається до захисту, якщо:**

- вона не носить самостійного характеру, списана з літературних чи джерел в інших авторів;
- основні питання не розкриті, викладені схематично, фрагментарно;
- у тексті містяться помилки, науковий апарат оформлений неправильно, текст написаний недбало.

Таким чином, підготовка до захисту курсової роботи включає усунення помилок і недоліків, вивчення додаткових джерел, зазначених у рецензії, осмислення написаного в роботі, готовність пояснити будь-які приведені в роботі положення.

До переробленої курсової роботи, зданої на повторну перевірку, обов'язково додається попередня рецензія. Всі доповнення і зміни до початкового варіанта курсової роботи додаються на листах паперу відповідного формату і розміщуються після додатків з зазначенням параграфа, до якого вони належать.

Якщо науковий керівник дає позитивний відзив, курсова робота допускається до захисту у строки, встановлені кафедрою. Напередодні захисту

здобувач вищої освіти отримує свою курсову роботу, щоб ознайомитися з відзивом та своєчасно підготуватися до відповідей на зауваження, які у ньому містяться.

Курсова робота оцінюється комісією, до складу якої входять викладачі кафедри (не менше 2 осіб). При оцінюванні курсової роботи враховується її якість і зміст, глибина дослідження, зміст доповіді, правильність відповідей на питання комісії, вміння обґрунтовувати та відстоювати власні погляди, оформлення роботи.

У ході захисту курсової роботи студенту необхідно показати досконале володіння матеріалом конкретної теми, вміння відповідати на питання, орієнтуватися в змісті роботи.

За результатами захисту курсова робота одержує оцінку за ECTS, яка заноситься до екзаменаційної відомості.

Оцінку «відмінно» одержують роботи, в яких містяться елементи наукової творчості, робляться самостійні висновки, дається аргументована критика і самостійний аналіз фактичного матеріалу на основі знань літератури з даної теми.

Оцінка «добре» ставиться в тому випадку, коли в роботі, виконаній на високому теоретичному рівні, повно і всебічно висвітлюються питання теми, але немає належного ступеня творчості.

Оцінку «задовільно» заслуговують роботи, в яких правильно освітлені основні питання теми, але немає логічно стрункого їхнього викладу, містяться окремі помилкові положення.

Оцінку «незадовільно» здобувач вищої освіти одержує у випадку, коли не може відповісти на зауваження рецензента, не володіє матеріалом роботи, не в змозі дати пояснення висновкам і теоретичним положенням даної проблеми. У цьому випадку здобувач вищої освіти має бути наданий повторний захист.

Захист і оцінка курсової роботи - це підведення підсумків самостійної роботи й одержання права допуску до іспиту з менеджменту підприємств АПВ. Курсова робота здобувачу вищої освіти не повертається і зберігається на кафедрі менеджменту та аграрної економіки не менше року.

### Орієнтовна тематика курсових робіт

1. Внутрішнє середовище організацій в агропромисловому виробництві.
2. Організація бізнесу в агропромисловому виробництві.
3. Акціонерна (корпоративна) форма власності в агропромисловому виробництві.
4. Роль малих підприємств в розвитку агропромислового комплексу України.
5. Принципи управління в АПВ України.
6. Комунікаційне забезпечення аграрного менеджменту.
7. Технологія інформаційної діяльності в АПК України.
8. Інформаційне забезпечення в менеджменті агропромислового виробництва.
9. Процес прийняття та реалізації управлінських рішень в АПВ України.
10. Моделі і методи прийняття управлінських рішень в агропромисловому комплексі.
11. Функції управління в АПВ України.
12. Вироблення і рангування мети та стратегій розвитку підприємств АПК України.
13. Функції планування та організації в менеджменті агропромислового виробництва.
14. Функції контролю та координації в менеджменті агропромислового виробництва.
15. Система внутрішньо-організаційного обліку і аналізу підприємств АПВ.
16. Аналіз господарської діяльності підприємств агропромислового виробництва.
17. Соціально-психологічні аспекти управління в менеджменті агропромислового виробництва.
18. Роль лідерства в організації управління агропромислових підприємств.
19. Управління конфліктами та стресами в агропромисловому комплексі України.

20. Управління трудовими ресурсами в менеджменті агропромислового виробництва.
21. Соціальна відповідальність та етика в аграрному бізнесі.
22. Забезпечення ефективності в менеджменті агропромислового виробництва.
23. Створення та функціонування операційної системи в агропромисловому виробництві.
24. Управління якістю продукції в АПВ України.
25. Особливості управління фінансовою діяльністю в АПВ України.
26. Управління кризовими ситуаціями в менеджменті агропромислового виробництва.
27. Особливості організації управління у фермерських господарствах.
28. Роль, структура і зміст положень про структурні підрозділи.
29. Роль, структура і зміст посадових інструкцій управлінського персоналу.
30. Класифікація систем управлінських відносин.
31. Класифікація структур управління сільськогосподарських підприємств.
32. Методика аналізу організаційної структури сільськогосподарських підприємств.
33. Інформаційне забезпечення процесу управління, класифікація управлінських документів.
34. Напрями удосконалення інформаційної системи менеджменту агропромислового виробництва.
35. Управлінські рішення та їх класифікація.
36. Еволюція розробки й прийняття управлінських рішень.
37. Технологія розробки управлінських рішень.
38. Основні стадії управлінського рішення.
39. Методика економічного обґрунтування ефективності рішень, що приймаються.

**Список рекомендованої літератури з менеджменту підприємств АПВ**

1. Бардаш С.В. Економічний контроль в Україні: системний підхід : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 656 с.
2. Бондаревська К.В. Ефективність використання персоналу аграрних підприємств: Монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2012. 165 с.
3. Герасименко Ю.В., Підвальна О.Г. Менеджмент (базовий курс) : навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Консоль», 2017. 256 с.
4. Данюк В.М., Петюх В.М., Цимбалюк С.О. та ін. Менеджмент персоналу: навч. посіб. [2-е вид., беззмін]. Київ: КНЕУ, 2006. 398 с.
5. Дем'яненко С. І., Кудлай В. Г. Менеджмент агропромислових формувань. : навч. посібник (практикум). Київ : КНЕУ, 2014. 262с.
6. Дем'яненко С.І. Менеджмент аграрних підприємств : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 347 с.
7. Калетнік Г.М., Колесов О.С., Недбалюк О.О. Операційний менеджмент: навчальний посібник. Київ : Хай-Тек Прес, 2013. 304 с.
8. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. Київ : «Хай-Тек Прес». 2011. 428 с.
9. Калетнік Г.М., Мазур А.Г., Кубай О.Г. Розвиток організаційно-функціональних структур управління в регіональних економічних системах : монографія. Вінниця : Вінницька газета. 2009. 188 с.
10. Крушельницька О. В. Мельничук Д. П. Управління персоналом: Навчальний посібник. Видання друге, перероблене й доповнене. К.: «Кондор». 2015. 308 с.
11. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності : навч. посібник. Київ : Центр учб. л-ри. 2017. 288 с.
12. Непочатенко О.О. Організаційно-економічні механізми кредитування аграрних підприємств: монографія. Умань: УВПІ, 2007. 456 с.

13. Петров В. М. Організація виробництва та планування діяльності на підприємствах АПК: навч. посібник. Харк. нац. аграр. ун-т. Харків : Майдан, 2016. 362 с.

14. Пушкар М. С., Пушкар Р. М. Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту: монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2014. 370 с.

15. Семенов Г.А., Бугай В.З., Семенов А.Г. Фінансове планування і управління на підприємствах : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2007. 432 с.

16. Скидан О.В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації: монографія. Житомир : Вид-во ЖНАУ, 2008. 376 с.

17. Стрішенець О. М., Ліщук В. І., Єлісеєва Л. В. Економічна теорія: навч. посіб. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2014. 206 с.

18. Ходаківська О.В., Бурлака Н.І. Земельні відносини у сільському господарстві: регіональний вимір: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 242 с.

19. Хорунжий М.Й. Аграрна політика: підручник. Київ: КНЕУ, 2010. 321 с.

### *Інтернет-джерела*

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. №436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>

4. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності (2010-2017). Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ>.

5. Щетініна А.О. Особливості функціонування ринкової економіки в сільському господарстві та її вплив на прийняття управлінських рішень. URL: <http://avianua.com/archiv/ptahivnictvo/63/28.pdf>



**Зразок титульного аркуша**

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
«НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»  
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ**

**КУРСОВА РОБОТА****з дисципліни****«Менеджмент підприємств агропромислового  
виробництва»****на тему:**

« \_\_\_\_\_ »

Студента (ки) \_ курсу, групи \_\_\_\_\_

спеціальності 073 «Менеджмент»

ПІБ (повністю) \_\_\_\_\_

Науковий керівник \_\_\_\_\_

Національна шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів \_\_\_\_\_ Оцінка ECTS \_\_\_\_\_

**Ніжин – 20\_\_**

**Приклади оформлення змісту за темами курсових робіт  
«СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МОДЕЛІ МЕНЕДЖМЕНТУ  
АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА»**

**ЗМІСТ**

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ТА ЙОГО ЕТАПИ РОЗВИТКУ.....	5
1.1. Сутність менеджменту як системи управління в ринкових умовах..	5
1.2. Етапи розвитку менеджменту в економічно розвинених країнах....	7
1.3. Особливості зарубіжних моделей менеджменту.....	9
РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ ТА ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ.....	12
2.1. Сучасна практика менеджменту в економічно розвинених країнах	12
2.2. Формування та становлення системи менеджменту в Україні.....	15
2.3. Розвиток сучасної управлінської думки в Україні та використання зарубіжного досвіду.....	21
РОЗДІЛ 3. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ АПВ.....	23
3.1. Моделі переходу до ринку у практиці світової економіки .....	23
3.2. Зарубіжні теорії управління та можливості їх застосування в системах ринкового типу.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32
ДОДАТКИ (за потреби).....	34

## ГЛОСАРІЙ

**Аграрне (сільськогосподарське) підприємство** - це юридична особа, основним видом діяльності якої є виробництво та переробка сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації якої становить не менше 75% загальної її суми.

**Бізнес-план** - це техніко-економічне обґрунтування діяльності підприємства в ринкових умовах, програма його діяльності, яка характеризує модель підприємства в майбутньому. Він складається для діючого підприємства, нового виду діяльності або продукції, для нового підприємства. Бізнес-план частіше складається на рік, два роки, зрідка на більший період.

**Виробничий кооператив** - утворюється виключно фізичними особами для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку.

**Внутрішньогосподарський контроль** - це система заходів підвищення діяльності суб'єкта господарювання, яка стосується внутрішніх процесів, які відбуваються на підприємстві, для надання внутрішнім користувачам інформації, яка буде використовуватися в прийнятті управлінських рішень.

**Господарська діяльність** - це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, що спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

**Договір оренди землі** - це договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства.

**Додаткова заробітна плата** - це винагорода за роботу понад встановлені норми, за трудові досягнення, винахідливість, складні умови праці. До неї входять передбачені чинним законодавством доплати, надбавки, гарантійні та компенсаційні виплати, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

**Економічний ефект сільськогосподарського використання земель** - це результат державної діяльності стосовно управління земельними ресурсами, що характеризується відношенням одержаного економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, а також досягнення найбільшого обсягу сільськогосподарського виробництва при використанні земельних та інших ресурсів певної вартості.

**Економічні методи** - це сукупність засобів впливу на економічні інтереси об'єктів управління, заснованих на свідомому використанні економічних законів.

**Емфітевзис** - це право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб, яке посвідчується договором між власником земельної ділянки і особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою.

**Ефективність праці** - економічна категорія, що визначає досягнення найбільших результатів в інтересах суспільства при наявних виробничих ресурсах та їх витратах.

**Заробітна плата** - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

**Засоби виробництва** складають будівлі, споруди, устаткування, обладнання, передавальні пристрої, сільськогосподарська техніка, культурні насадження, робоча та продуктивна худоба, об'єкти інфраструктури.

**Зовнішнє середовище** - це всі умови та чинники, які виникають у середовищі, що оточує підприємство, незалежно від діяльності аграрного підприємства, але які впливають або можуть вплинути на їхнє функціонування і тому потребують прийняття управлінських рішень.

**Інвестиції** - це всі види майнових, фінансових й інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, у результаті яких створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

**Інвестиційна діяльність** розглядається як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Досягнення

кінцевого результату інвестиційної діяльності забезпечується формуванням ефективного *інвестиційного механізму підприємства*.

**Інвестиційний механізм підприємства** - це сукупність взаємопов'язаних елементів, етапів, процесів, розташованих у визначеній послідовності, що визначають порядок здійснення інвестиційної діяльності.

**Іноземні інвестиції** - це всі види цінностей, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до чинного законодавства України.

**Іноземні інвестори** - це юридичні особи, створені іншим законодавством, ніж Законодавство України, фізичні особи, які не мають постійного місця проживання та території України, іноземні держави, міжнародні державні й недержавні організації, інші іноземні суб'єкти господарської діяльності, які визнаються чинним законодавством України.

**Капітальні вкладення** - це не лише витрати на створення нових, але й на розширення, реконструкцію та модернізацію діючих об'єктів.

**Комерційне (постійне) представництво** відповідно до законодавства України є таким, через яке повністю або частково проводиться господарська діяльність нерезидента в Україні, прибуток якого відповідно оподатковується.

**Корекція результатів контролю** - це передусім перевірка стандартів на реальність та надійність; вивчення ефективності техніки контролю; з'ясування ступеня компетентності та об'єктивності особи, яка перевіряє; якісна оцінка діяльності об'єкта контролю; розробка рекомендацій за результатами контролю та їхнє узгодження з виконавцями; складання доповідних записок, проектів наказів, рішень, розпоряджень; самоаналіз контрольної діяльності керівника; перевірка виконання рекомендацій за результатами контролю.

**Лізинг** - комплекс майнових відносин, у яких беруть участь 2 сторони, одна - лізингодавець (надає майно в користування), другий - лізингодержувач, на визначений термін і за певну плату.

**Макросередовище** як елемент зовнішнього середовища - це сукупність умов функціонування суб'єктів господарювання, які здійснюють непрямий

вплив на результати їхньої діяльності та виникають з того, що працюють вони в певній країні та регіоні, в певних кліматичних умовах, у встановленому політичному та правовому полі тощо.

**Менеджмент трудових ресурсів** - це управління діяльністю працівників на підприємстві з метою належного виконання ними своїх службових обов'язків.

**Мотивація праці** - це процес стимулювання окремого виконавця або групи людей до діяльності, направленої на досягнення певної мети.

**Некомерційне (тимчасове) представництво** покликане здійснювати виключно підготовчу і допоміжну діяльність для компанії нерезидента, а також надавати консультаційні послуги. Некомерційне представництво не є платником податку на прибуток.

**Об'єктом** управління є окремі люди, на яких спрямовані систематичні, організовані та планомірні впливи суб'єкта управління.

**Обслуговуючий кооператив** - утворюється фізичними та/або юридичними особами для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності.

**Організаційна структура управління (ОСУ)** - це впорядкована цілісність тісно пов'язаних елементів, які гарантують функціонування і розвиток організації як єдиного цілого.

**Організаційно-правова форма аграрного виробництва** - це економічно відокремлений і господарсько-самостійний юридично визнаний вид організації виробничої діяльності, що характеризується змістом використання певної форми власності та відповідними економічними взаємовідносинами, способами здійснення виробництва та його структурою.

**Організаційно-розпорядчі методи** є методами прямої дії, що мають обов'язковий характер, заснований на відповідальності, примусі і владі. Саме ці методи спрямовані на використання таких мотивів трудової діяльності, як почуття обов'язку та відповідальності. Цей вид методу відрізняється прямим характером впливу - адміністративним чи регламентуючим, який підлягає обов'язковому виконанню. Організаційні методи реалізуються у формі

регламентації, нормування, організаційного проектування. Розпорядчі виступають у формі наказу, розпорядження, рекомендацій, команди, постанови.

**Оренда землі** - це своєрідна договірна форма землекористування, зміст якої становлять строкове, платне володіння та користування земельною ділянкою сільськогосподарського призначення у межах, встановлених законодавством та договором, що передбачає передачу її власником орендареві, який відповідає вимогам, визначеним законом, для здійснення переважно підприємницької та іншої діяльності з використанням природних властивостей земель за умови їх раціонального використання.

**Орендна плата** — це обов'язковий платіж, який орендар сплачує орендодавцю за користування отриманим майном (землею).

**Основна заробітна плата** - це винагорода за виконану роботу згідно із встановленими нормам праці (часу, виробітку, обслуговування) у вигляді тарифних ставок (окладів) та відрядних розцінок для працівників і посадових окладів для службовців у розмірах, що не перевищують встановлені чинним законодавством.

Основою організації заробітної плати на підприємствах є тарифна система, яка містить тарифну сітку, тарифні ставки, тарифно-кваліфікаційні довідники і схеми посадових окладів.

**Підприємство** - це самостійний суб'єкт господарювання, який має права юридичної особи і здійснює свою діяльність (виробничу, комерційну, науково-дослідну) з метою одержання прибутку.

**Планування на підприємстві** – це процес пошуку і використання резервів підвищення ефективності виробництва і вирішення соціальних проблем колективу. План підприємства за своїм змістом є сукупністю взаємозв'язаних заходів для збільшення прибутку за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів і комерційної діяльності.

**Предмети праці** – включають в себе інструмент, матеріали, грошові кошти і т.д. Склад і структура засобів виробництва в сільському господарстві

постійно змінюється відповідно до розвитку суспільних відносин, досягнень науки і техніки чи впливу інших непередбачуваних обставин.

**Приватні сільськогосподарські підприємства** - це юридичні особи, що діють на основі приватної власності та можуть засновуватися громадянами України, а також іноземцями, особами без громадянства та юридичними особами. До них застосовуються загальні правила Цивільного та Господарського кодексів, щодо ведення господарської діяльності.

**Прийняття рішення** - це процес, який починається з констатації виникнення проблемної ситуації та завершується вибором рішення, тобто вибором дії, яка спрямована на усунення проблемної ситуації.

**Продуктивність праці** є одним з визначальних чинників досягнення успіху підприємства. В епоху всеосяжного науково-технічного прогресу постійно оновлюються та покращуються технології виробництва й техніка, якою обслуговують виробничий процес.

**Просування на ринку** - це ефективні контакти з покупцями і здійснюється у наступних формах: створення позитивного іміджу підприємства виробника, її товарів; реклама, виставки, ярмарки, акції, передача товару у тимчасове користування, торгівля у кредит; персональний продаж товару.

**Реальні інвестиції** - вкладення грошових коштів у капітальне будівництво, розширення і розвиток виробництва. Реальні інвестиції - це капітальні вкладення в галузі національної економіки.

**Собівартість продукції** - це узагальнюючий показник ефективності виробничої діяльності, в якій відображається рівень господарської діяльності: організації і технології виробництва, продуктивності праці, ефективності використання землі та інших засобів виробництва, економії виробничих ресурсів.

**Соціально-психологічні** методи спрямовані на управління соціально-психологічними процесами в колективі і здійснюються у формі: соціального планування, навіювання, переконання, системи взаємовідносин у колективі,



створення й підтримки морального клімату в колективі, ролі і статусу особистості, соціальних потреб.

**Структура собівартості** - відсоткове співвідношення окремих статей витрат у собівартості продукції.

**Суб'єкт управління** містить структурно-позначені об'єднання людей і керівників на персональному рівні, які наділені управлінськими повноваженнями і здійснюють управлінську діяльність.

**Тактика управління** - це конкретні методи і прийоми досягнення поставленої мети у визначеній ситуації й у визначений момент часу. Завдання тактики управління - вибір найоптимальнішого рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася.

**Тарифна сітка** встановлює певні співвідношення оплати праці працівників різної кваліфікації і містить перелік тарифних розрядів та відповідних тарифних коефіцієнтів. Розмір тарифної ставки першого розряду встановлюється, згідно встановленого державою мінімального розміру заробітної плати. Тарифні ставки інших розрядів визначають множенням тарифної ставки першого розряду на тарифний коефіцієнт відповідного тарифного розряду.

**Тарифна ставка** - це розмір заробітної плати за одну годину робочого часу працівника певної кваліфікації. Розмір тарифної ставки першого розряду визначається відповідно до рівня мінімальної заробітної плати, встановленої державою. Тарифні ставки старших розрядів визначаються множенням тарифної ставки першого розряду на тарифний коефіцієнт відповідного тарифного розряду.

**Тарифна угода** - це договір між наймачем та виконавцем робіт з питань оплати праці й соціальних гарантій.

**Тарифно-кваліфікаційні довідники** містять нормативні акти кваліфікаційних характеристик робіт і професій, згрупованих за виробництвами та видами робіт.

**Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ)** - це підприємство, створене на засадах угоди між юридичними особами і/або громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку. ТОВ має статутний фонд, розділений на частки у розмірах, вказаних установчими документами - статутом. Законом не встановлена мінімальна кількість учасників ТОВ, проте, максимальна кількість учасників не може сягати більше ста осіб.

**Трудові ресурси** - це частина працездатного населення, що за своїми віковими, фізичними, освітніми даними відповідає тій чи іншій сфері діяльності.

**Управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств** - це процес впливу менеджерів підприємств на процес управління, який заснований на відповідних методах, принципах і функціях, діяльністю з організації і координації виробництва на сільськогосподарських підприємствах з метою отримання зростаючого прибутку в довготривалій перспективі.

**Управління відділом маркетингу** - це чітко визначена програма, розроблена на основі прийнятих рішень та стратегічних напрямів розвитку.

**Управління земельними ресурсами сільськогосподарських підприємств** - це цілеспрямований вплив власників/працівників сільськогосподарських підприємств та/чи власників земельних угідь на земельні ресурси з метою забезпечення їхнього ефективного використання.

**Управління маркетингом** - процес планування і реалізації політики ціноутворення, просування і розвитку ідей, продуктів і послуг, спрямований на здійснення обміну, який задовольняє як окремих споживачів, так і виробників аграрної продукції та продовольства і має за мету також розв'язання завдань впливу підприємства на рівень і структуру попиту у певний проміжок часу, визначення оптимального співвідношення попиту і пропозиції, щоб аграрне підприємство досягло поставленої мети.

**Управління продуктивністю праці** - це процес планування, організації, мотивації і контролю за конкретними ресурсами з метою досягнення

поставлених завдань, виражених через кількість та якість продукції, випущеної працівником в одиницю часу.

**Фермерські господарства** можуть створюватися виключно громадянами України, а їхня діяльність повинна базуватися на праці членів сім'ї фермера, хоча і допускається найм працівників. Земля може належати фермеру як на праві власності, так і орендуватися. Площі ферм також можуть різнитися від декількох гектарів до п'яти-десяти тисяч гектарів, що є фактично повноцінним підприємством середнього розміру. Більше 60% фермерських господарств мають площу від 100 до 2000 тис. гектарів.

**Фінансовий менеджмент** - це система управління фінансами підприємства, призначена для організації взаємодії відповідно до вимог економічних законів грошових потоків, фінансових відносин і фондів грошових коштів шляхом використання фінансових інструментів і категорій, стимулів, пільг та санкцій і на основі законодавчих і нормативних актів держави.

**Фінансові інвестиції** - це купівля акцій, облігацій та інших цінних паперів, вкладення грошей на депозитні рахунки в банки під відсотки.

**Функція організації** - це процес систематичного коригування багатьох завдань і взаємовідносин між людьми, які їх виконують. Функція організації спрямована на реалізацію визначених на попередньому етапі планів.

**Центр витрат** - це первинні виробничі та обслуговуючі одиниці, які характеризуються одноманітністю функцій і виробничих операцій, приблизним рівнем технічної оснащеності та організації, направленістю витрат.

**Центр відповідальності** - структурний підрозділ підприємства, який очолює певна особа, що несе персональну відповідальність за результати роботи певного підрозділу підприємства